

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**МИРЗО УЛУҒБЕК НОМИДАГИ
ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИ**

Ҳуқуқшунослик факультети

РЕФЕРАТ

Мавзу: Фарзандликка олиш

Бажарди: З. Умарова

Тошкент – 2010

Мавзу: Фарзандликка олиш

Режа:

- 1. Фарзандликка олиш тушунчаси.**
- 2. Фарзандликка олиш шартлари ва тартиби.**
- 3. Фарзандликка олишни хаки кий э.мас деб топиш.**
- 4. Фарзандликка олишни бекор қилиш.**

*

1. Фарзандликка олиш тушунчаси

Фарзандликка олиш Оила кодексини 20-боби, 151 -172-моддалари Ўзбекистан Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 19 апрелдаги 171-сон қарори билан тасдиқланган «Вояга етмаган болаларни фарзандликка ва болаларга оилага тарбияга олиш (патронат) тўғрисида Низом» билан тартибга солинади.

Фарзандликка олиш муносабатларини тартибга солувчи ҳуқуқий нормалар ота-онаси бўлмаган ёки ҳар хил сабабларга кура улар тарбиясидан маҳрум бўлиб қолган болаларга оилавий тарбияни таъминлаб, болалар ҳуқуқ ва манфаатларини қўриқлашга қаратилингандир.

Фарзандликка олиш ҳуқуқий далолатнома бўлиб, бунга асосан фарзандликка олувчилар билан фарзандликка олинувчилар ўртасида ота- оналар билан болалар ўртасидаги каби ҳуқуқий муносабатларни вужудга келтиради.

Фарзандликка олиш туфайли болалар янги ота-оналарга ва бошқа қариндош-уруғларга эга бўлиб ўзларининг ота-оналари ва қариндош- уруғлари билан ҳуқуқий муносабатни тугаллайди.

Фарзандликка олиш бу ҳуқуқий муносабатни вужудга келтирувчи ва бекор қилувчи акт бўлиб ҳисобланади.

Оила кодексини 151-моддасини 1-қисмига биноан, фарзандликка олишга фақат вояга етмаган болаларга нисбатан ва уларнинг манфаатларининггина қўллаб-йўл қўйилади.

Узининг белгиланган мақсади бўйича фарзандликка олиш институтга жуда инсонпарвар институтдир. У ўз ота-оналаридан маҳрум бўлган ёки айрим сабабларга кура ота-она тарбиясини олаолмайдиган болаларга нормал оилавий тарбияни таъминлашга қаратилгандир. Фарзандликка олиш туфайли ота-онасини йўқотган бола бошқа оилага жойлаштирилиб, унга оилавий тарбия берилади. Фарзандликка олинувчилар фарзандликка олинувчилар

туфайли ҳамма масалаларда ота-онасини ўрнини босадиган шахсларга эга бўладилар.

Фарзандликка олиш туфайли болалари бўлмаган шахслар оталик ва оналикдан иборат бўлган табиий эҳтиёжларини кондирадилар. Фарзандликка олиш айниқса Иккинчи жаҳон уруши йилларида жуда кўп тарқалган бўлиб, фукаролар ота-онасидан етим қолган болаларни ўз бағриларига олиб уларга нисбатан меҳрибонлик қиладилар.

Ўзбекистондаги кўнгина болаларни ўз бағрига олиб тарбиялаган оилалар жуда кўп. Жумладан, рус, узбек, қozoқ, қирғиз, яҳудий, татар, молдаван ва бошқалар миллатларнинг 14 боласини ўз бағрига олиб, уларни бир-бирига дўст, меҳрибон, ака-укадек қилиб ўстирган оддий темирчи Шомаҳмуд Шомаҳмудов ва унинг рафиқаси Баҳри Акрамованинг ватанпарварлиги жуда юксакдир. Ватан ва халқ олдидаги бу олижаноб ишлари учун улар давлат томонидан юксак рағбатлантирилди. Тошкент шаҳри Халқлар дўстлиги майдонида уларга ҳайкал ўрнатилди. Буидай меҳрибон ота-оналар жамияти мизнинг фахридир¹.

Фарзандликка олиш - бу ўзганинг фарзандини ўз фарзандига тенглаштириб олишдир. Фарзандликка олувчилар билан фарзандликка олинганлар ўртасида туккан ота-она билан болалар ўртасидаги қабил ҳуқуқий муносабатлар вужудга келади.

Фарзандликка олиш фарзандликка олувчи (ва унинг қариндошлари) ҳамда фарзандликка олинганлар (ва уларнинг бўлғуси авлодлари) ўртасида қонунда ота-она ва болаларга нисбатан белгиланган қонун ҳужжатларида махсус кўрсатилган ёки кўрсатилмаганлигидан қатъий назар, барча шахсий ва мулкӣ ҳуқуқ ҳамда мажбуриятларни вужудга келтиради.

Фарзандликка олиш жуда қадимий ҳуқуқий институт бўлиб, ҳозирги замон ҳуқуқ тизимида ўз ифодасини топан, ота-она васийлигидан маҳрум бўлган болаларни оилага жойлаштиришдан иборат.

¹ Ф.Отаҳўжаев. Оила ва қонун -Т.. 1983й.
29-бет.

2. Фарзандликка олиш шартлари ва тартиби

Фарзандликка олиш шартлари дейилганда, фарзандликка олиш учун қонун билан белгиланган шахсларнинг розиликлари тушунилади. Улар доирасига қуйидагилар киради: а) боланинг ота-онаси ёки уларнинг ўрнини босадиган шахсларнинг розилиги, б) ўн ёшга тўлган болани ўзининг розилиги; в) агар эр-хотиндан биттаси томонидан фарзандликка олинаётган бўлса фарзандликка олаётганни эри ёки хотини.

Бу шартларни моҳияти нималардан иборат. Бу шартлар мазмунини н им ал а р н и н г а н г л ата д и.

Оила кодексини 159-моддасига биноан, болани фарзандликка олиш учун фарзандликка олинаётган бола ота-онасининг розилиги талаб этилади.

Ота-онанинг боланинг фарзандликка олинишига розилиги ёзма шаклда баён этилиши керак.

Оила қонунига кўра қуйидаги ҳолларда ота-онанинг розилигисиз фарзандликка олишга йўл қўйилади;

Ота-онанинг кимлиги номаълум бўлса;

Ота-она ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилинган бўлса;

Ота-она муомалага лаёқатсиз, бедарак йўқолган деб топилган ёки вафот этган деб эълон қилинган бўлса;

Ота-она бир йилдан ортиқ муддат давомида бол ал ар ёки даволаш муассасаларидаги болалардан узрли сабабларсиз хабар олмаган бўлса.

Фарзандликка олишни навбатдаги шарти бўлиб, ўн ёшга тўлган болани фарзандликка олиш учун унинг розилиги талаб қилинади.

Фарзандликка олиш учун боланинг розилиги васийлик ва ҳомийлик органи томонидан аникланади (Оила кодексини 155-моддаси).

Фарзандликка олишда болани фарзандликка олишга бўлган муносабатини аниклаш муҳим аҳамиятга эга бўлиб уни ҳуқуқ ва манфаатларини кўриқлашга қаратилинган.

10 ёшга тўлиш билан бола бўлаётган ишга ўз эркини онгли равишда изҳор қилишлиги мумкин. Бу мақсадларни назарда тушиб васийлик ва ҳомийлик органлари тушунарли асосда фарзандликка олишни моҳиятини ва ундан келиб чиқадиган қуқукий оқибатларни: бола ва фарзандликка олувчилар ўртасидаги ҳуқуқий муносабатлар, уларнинг қариндошлари, ота- оналари (ака-укалари, па- сингиллари ва б о б о-бу в и л а р и) ўртасидаги муносабатларни тугалланиши); фамилия, ота исмини, ота-оналар тўғрисидаги бошқа маълумотларни ўзгартиришдан иборат.

Фарзандликка олувчини шахсияти тўғрисида бола шахсан хабардор бўлишлиги керак.

Оила кодексини 156-моддасига мувофиқ агар бола фарзандликка олувчиларнинг оиласида тарбияланаётган бўлса ва уларни ўз ота-онаси деб эътироф этса, фарзандликка олиш фарзандликка олинаётган болаинг розилигисиз амалга оширилиши мумкин.

Бу кoidsа болани қутилмаган ҳис-туйғу ва руҳий таъсирлардан холи қилиб, фарзандликка олинаётганни тугишган ўгил (қиз) сифатида ўсаётганлигига таъсир этади.

Агар бола эр-хотиннинг ҳар иккаласи томонидан фарзандликка олинмаётган бўлса, бунга хотин (эр)нинг розилиги талаб этилади (Оила кодексини 157-моддаси 1-банди). Қўпинча амалиётда эр-хотинларни иккаловлари томонидан болалар фарзандликка олинади.

Ўзбекистан Республикасида фарзандликка олиш маъмурий тартибда белгилаиади. Фарзандликка олиш болани фарзандликка олишни хоҳлаган шахсларнинг аризасига ва васийлик ва ҳомийлик органлари қавсиясига қўра туман, шаҳар ҳоқими қарори билан амалга оширнлади.

Оила кодексини 163-моддасига биноан туман, шаҳар ҳоқимининг фарзандликка олишни рад этганлиги устидан фарзандликка олиш ҳақидаги ариза берган шаҳе суд тартибида шикоят қилиши мумкин.

Фарзандликка олишни истовчи шахслар қуйидаги ҳужжатларни тақдим этадилар:

Фарзандликка олувчиларнинг исми, фамилияси, отасининг исми, яшаш жойи, никоҳда қачондан бериб турганлиги, уларнинг бирга ёки алоҳида яшаши, агар фарзандлари бўлса уларнинг сони ва ёшлари фарзандликка олинадиган боланинг фамилияси, исми, отасининг исми, ёши ва жинси кўрсатилган аризаси;

Шахсини тасдиқловчи ҳужжат;

Никоҳ тузилганлиги (никоҳдан ажралганлик) ҳақидаги гувоҳноманинг нусхаси;

Оила аъзолари кўрсатилган ко и да турар жойдан маълумотнома;

Иш жойидан иш хаки кўрсатилган маълумотнома;

Фарзандликка олишни истовчи шахснинг соғлиги тўғрисида таббий маслаҳат комиссиясининг хулосаси, психиатрия, наркология муассасалари, тери-таносил касалликлари диспанверининг маълумотномаси.

Фарзандликка олиит тўғрисидаги туман, шаҳар ҳокимининг қарори чиқарилганидан кейин ўн кун ичида фуқаролик ҳолати далолатномаларини кайд этиш органлари фарзандликка олинаётганларнинг туғилиши кайд этилган дафтарга зарур ўзгартиришлар киритилиши лозим.

Фарзандликка олувчиЛар боланинг туғилганлиги тўғрисидаги ёзувлар дафтарига унинг ота-онаси деб ёзилиши керак. Зарур ҳолларда боланинг фамилияси, исми, отасининг исмигина эмас, балки туғилган санаси ҳам бир йилдан ортик бўлмаган фар к билан ўзгартирилади.

3. Фарзандликка олишни ҳақиқий эмас деб тоиш

Оила кодексини 168-моддасида фарзандликка олишни ҳақиқий эмас деб топишга асос бўладиган ҳолатларнинг тугалланган рўйхати берилган.

Фарзандликка олиш куйидаги ҳолларда ҳақиқий эмас деб топилади, агар:

Фарзандликка олиш калбаки ҳужжатлар асосида расмийлаштирилган бўлса;

Фарзандликка олиш сохта бўлса;

Вояга етган шахс фарзандликка олинган бўлса;

Фарзандликка оловчи Оила кодексининг 152-моддасига мувофиқ фарзандликка олиш ҳукукига эга бўлмаган бўлса;

Меъёрий ҳужжатда фарзандликка олишни истовчи шахслар томонидан такдим қилиниши лозим бўлган ҳужжатлар рўйхати берилган. Шу рўйхатда кўрсатилган ҳужжатлардан бирининг фарзандликка оловчи томонидан қалбакилаштирилганлиги аниқланишининг ўзи белгиланган тартибда фарзандликка олишни ҳақиқий эмас деб топишни сўраб судга мурожаат қилишга асос бўлади.

Фарзандликка олишни ҳақиқий эмас деб топиш масаласини ишнинг барча ҳолатларини ҳисобга олган ва бола манфаатларидан келиб чиққан ҳолда суд ҳал қилади².

4. Фарзандликка олишни бекор қилиш

Оила кодексини 169-моддасида фарзандликка олишни бекор қилиш

¹

асослари берилади.

Фарзандликка олишни бекор қилишни асосий асослари қуйидагилардан иборат:

Фарзандликка оловчилар ўз зиммаларига қўйлатилган мажбуриятларини бажаришдан бўйин товлайётган ёки уларни лозим даражада бажармаётган бўлса;

Ота-оналик ҳукукини суиистеъмол қилаётган бўлсалар;

Фарзандликка олинувчиларга нисбатан шафқатсизлик билан муомалада бўлсалар;

Фарзандликка олинувчининг ҳулқ-атвори фарзандликка олувчиларнинг шаъни ва қадр-кимматига путур етказаётган, уларнинг ҳаёти ва соғлиғига хавф солаётган бўлса, фарзандликка олинувчи вояга етганиданкейин фарзандликка олиш бекор қилинишига йўл қўйилади.

Суд бошқа асосларга кура ҳам боланинг манфаатларидан келиб чиқиб, унинг фикрини ҳисобга олган ҳолда фарзандликка олишни бекор қилишга ҳақлидир.

Фарзандликка олишни бекор қилиш бирйўли ҳуқуқни бекор қилиш ва ҳуқуқни тикловчи юридик факт бўлиб ҳисобланади,

Фарзандликка олишни бекор қилишда фарзандликка олишдаги бутун ҳуқуқий оқибатларни келажак вақт учун тугаллатади. Агар бу болалар манфаатига мусо келса бир вақтда унинг ҳуқуқий алоқилари ота-оналари ва бошқа қон-қарииндошлари билан ҳам тикланади.

Фарзандликка олишни бекор қилиш фақат суд тартибида амалга оширилади. Фарзандликка олишни бекор қилишни мезони бўлиб шу бекор қилишлик болалар манфаатига қаратилиши билан белгиланади.

У мумий қоида бўйича фарзандликка олишни бекор қилиш бола тўла муомала лаёқатига тўлишига қадар содир бўлади. Бу эса уларни муомала лаёқатига тўлиши билан ота-оналарни ҳуқуқ ва мажбуриятларининг тугалланиши билан боғлиқ бўлиб фарзандликка олишни бекор қилиш учун ҳам зарурият қолмайди.

Фарзандликка олишни бекор қилиш фарзандликка олинганни фарзандликка олиувчиларни ва фарзандликка олинганларни ота-оналарини розилиги мавжуд бўлганида йўл қўйилиши мумкин.

Агар фарзандликка олинувчини ота-онаси ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум этилган ёки муомалага лаёқатсиз деб топилган бўлсалар уларни розилигини олмасдан фарзандликка олишлик бекор қилинади.

Агар фарзандликка олиш фарзандликка олинувчиларни ота-оналарини розилигисиз ёки мажбурлаш йўли билан олинган бўлса болаларни ота-оналари фарзандликка олишни бекор қилишликни талаб этишлари мумкин.

Одатда кўпинча фарзандликка нотинч бўлган оилалардан болалар берилади. Кўпинча фарзандликка олиш бекор қилинганда бола вақтинча васийлик ва ҳомийлик органларига топширилади.

Фарзандликка олиш бекор қилинганда суд фарзандликка олгандан бола манфаати учун алимент ундирилади. Бу масалани ҳал қилишда суд биричи навбатда бола манфаатларини ҳисобга олади. Агар болани ҳолати алимент олишликни талаб этса у ҳолда фарзандликка олувчидан алимент ундирилади. Алимент ундиришлик ўзининг ҳуқуқий табиати бўйича жавобгарлик чораси бўлмасдан балки унинг бирдан бир максада боланинг таъминотидир. Агар бола манфаати алимент ундиришликни талаб этса у ҳолда фарзандликка олиувчидан алимент ундирилади.

Агар бола ўзининг ота-онасига қайтарилса, агар бола ишласа ёки тадбиркорлик фаолияти билан шугулланиб ўзини ўзи таъминласа у ҳолда алимент у олирилмайди.

Фарзандликка олиш бекор қилинганда бола фарзандликка олинганда унга берилган янги исм, фамилия ва ота исмини ўзгартирган ой-кунлар ва болани тугилган жойи. Агар болани манфаати талаб этса у ҳолда суд болани исми, фамилияси ва ота исмини сақлао қолиш ҳуқуқига эга. Бу ҳолат болани тугилган жойи ва ой кун и га ҳам тегишлидир. Болани фамилияси ва ота исмини сақлаб қолиш тўғрисидаги фарзандликка олувчини фикри аҳамиятга эга эмас. 10 ёшга тўлган болани исми, фамилияси ва ота исмини ўзгартириш уни розилигисиз мумкин эмас. Бу масала бўйича қонунда тўғри кўрсатилган бўлмаса ҳам бу ҳолат уни тўғилиш жойига ҳам тегишлидир.

Оила кодексини 170-моддасига кўра фарзандликка олишни бекор қилишни талаб қилишни талаб этиш ҳуқуқига эга бўлганлар до и рас и га фарзандликка олинганнинг ота-онаси, прокурор, васийлик ва ҳомийлик органлари. вояга етмаганлар иши билан шуғулланувчи комиссиялар, шунингдек ўн олти ёшга тўлган фарзандликка олинган бола қиради.

Фарзандликка олишни ҳақиқий эмас деб топиш ва фарзандликка олишни бекор қилиш суд тартибида амалга оширилади.

Суд томонидан фарзандликка олиш ҳақикий эмас деб топилганда ёки фарзандликка олиш бекор қилинганда фарзандликка олиш бекор қилинганда фарзандликка олинувчи бола билан фарзандликка олувчиларнинг (фарзандликка олувчиларнинг қариндошлари) ўзаро ҳуқуқ ва мажбуриятлари ту гатил ади ҳамда бола билан унинг ота-онаси (ота-онанинг қариндошлари) ўртасидаги ҳуқуқ ва мажбуриятлар тикланади.

Адабиётлар:

1. Инсон ҳуқуқлари тўғрисида халқаро билл. -Т.: Адолат, 1992, 14-бет.
2. Халқ сўзи, 2002 йил 26 сентябр.
3. 1998 йил - Оила йили.-1998 - год Семьи., -Т.: Ўзбекистон, 1998, 9-10-бетлар.
4. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. -Т.: Ўзбекистон, 2000. 66-6.
5. И.Каримов. Ўзбекистон миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. - Г.: Ўзбекистон, 1993 йил, 47-6.
6. Оила ва жамият, 1996 йил, 15-сон.
1
1. Оила ва жамият, 1997 йил, 39-сон.
8. И.Каримов. Ўзбекистон миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. - Т.: Ўзбекистон, 1993 йил, 14-6.
9. Совет Ўзбекистони, 1990 йил 4 май. Ю.Халқ сўзи, 2001 йил 25 январ